

Kontrowersje wokół bezwarunkowego dochodu podstawowego (BDP)

Dr hab. Ryszard Szarfenberg prof. UW

Instytut Polityki Społecznej

Uniwersytet Warszawski

IV Konferencja ESPAnet Polska 2017 „Polityka społeczna:
kontrowersje i paradoksy”

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, 25-27 września 2017

Kluczowe cechy czystego modelu BDP

1. **Powszechność** – każdy obywatel i stały mieszkaniec danego państwa (terytorium) jest uprawniony
2. **Bezwarunkowość** – uprawnieni obywatele i mieszkańcy otrzymują go niezależnie od sytuacji dochodowej i majątkowej, bez wymogu podejmowania pracy i innych zachowań
3. **Indywidualny charakter** – wypłacany jest każdej osobie niezależnie od tego z kim się wspólnie utrzymuje
4. **Publiczny charakter** – jest prawem obywatelskim, za którego realizację odpowiedzialne jest państwo
5. **Dochód** – ma postać pieniężną
6. **Podstawowy** – jego wymiar ma wystarczyć na zaspokojenie podstawowych potrzeb na minimalnym poziomie
7. **Regularność i długoterminowość** – wypłacany jest periodycznie bez ograniczenia czasowego

Uwikłania cech BDP w istniejące kontrowersje dotyczące cech polityki społecznej

Cecha BDP	Kontrowersja w polityce społecznej
Powszechność	Świadczenia/usługi powszechne vs selektywne (z kryteriami dochodowymi ubóstwa)
Powszechność	Świadczenia/usługi powszechne vs ubezpieczeniowe
Bezwarunkowość	Świadczenia bezwarunkowe vs warunkowe (wymagające określonych zachowań)
Indywidualny charakter	Uprawnienia do świadczeń uwzględniające sytuację rodzinną vs niezależnie od niej
Dochód	Priorytet mają mieć świadczenia vs priorytet mają mieć usługi
Podstawowy	Granicy ubóstwa/wsparcia minimum socjalne vs minimum egzystencji

Czy warto dyskutować o BDP? Przecież to ekonomicznie niemożliwe!

Osoba	BDP (wyплаты z budżetu)	Dochód brutto (bez BDP)	Podatek do zapłacenja (stawka 50%)	BDP odjąć podatek od reszty dochodu	Dochód netto (z BDP)	Status osoby w systemie DP
1	1000	0	0	1000	1000	beneficjent netto
2	1000	100	50	950	1050	beneficjent netto
3	1000	500	250	750	1250	beneficjent netto
4	1000	1000	500	500	1500	beneficjent netto
5	1000	1500	750	250	1750	beneficjent netto
6	1000	2000	1000	0	2000	równowaga
7	1000	5000	2500	-1500	3500	płatnik netto
8	1000	10000	5000	-4000	6000	płatnik netto
9	1000	20000	10000	-9000	11000	płatnik netto
10	1000	30000	15000	-14000	16000	płatnik netto

Suma wypłat

Koszt dla budżetu

Koszt dla budżetu

- 35% sumy wypłat BDP
- 10% wpływów podatkowych
- 5% sumy dochodów

Wybrane argumenty za BDP

1. **Jest sprawiedliwy**, gdyż wyrównuje możliwości prowadzenia takiego życia, jakie ludzie uznają za zasadne
2. **Odpowiada na kryzys ekonomiczny i polityczny** współczesnego świata spowodowany globalizacją i rewolucją technologiczną
3. **Likwiduje ubóstwo**, gdyż umożliwia zaspokojenie podstawowych potrzeb na poziomie minimalnym, ale wystarczającym
4. **Zapewnia bezpieczeństwo socjalne** – daje poczucie zabezpieczenia minimum również w przyszłości
5. **Poprawia sytuację pracowników** – zwiększa siłę przetargową w negocjacjach z zatrudniającymi
6. **Wzmacnia pozycję osób na utrzymaniu innych**, np. dorosła młodzież na utrzymaniu rodziców, żony na utrzymaniu mężów, klienci organizacji dobroczynnych
7. **Daje więcej czasu na aktywności poza formalną pracą** – umożliwia lepsze łączenie pracy z rodziną i aktywnością społeczną
8. **Umożliwia zasadniczą zmianę funkcjonowania** społeczeństwa

Wybrane argumenty przeciw BDP

1. **Jest niesprawiedliwy**, gdyż daje dochód tym, którzy na niego nie zasłużyli pracą, ani potrzebą
2. **Jego koszt finansowy będzie zbyt duży** – suma wypłat jest ogromna
3. **Spowoduje inflację i hiperinflację** – dodanie wszystkim takiej samej kwoty spowoduje tylko wzrost cen, a jej waloryzacja doprowadzi do hiperinflacji
4. **Zmniejszy podaż pracy** – obniży motywację do podejmowania pracy formalnej, szczególnie u osób o niskich kwalifikacjach
5. **Zmniejszy popyt na pracę** – poprzez wzrost siły przetargowej pracowników i zwiększone podatki
6. **Utrwali kulturę wielopokoleniowego pozostawania bez pracy**
7. **Nie jest lepszy niż to co mamy** – ochronę przed ubóstwem i zabezpieczenie socjalne zapewnia całkiem dobrze system państwa opiekuńczego
8. **Jest zbyt radykalny politycznie** – niemożliwy do przeprowadzenia ze względu na konieczne radykalne i rozległe zmiany prawne

Możliwe przyczyny kontrowersyjności BDP w środowisku polityki społecznej

- Konserwatywne środowisko polityki społecznej wyznaje system wartości, w którym **praca i rodzina są bardzo ważne**
 - Przykład: Evelyne Burns wskazywała, że są dwa problemy z zabezpieczeniem społecznym, może wpływać ujemnie na chęć do pracy i na stabilność rodziny
- Liberalne środowisko polityki społecznej wyznaje system wartości, w którym **autonomia jednostki jest bardzo ważna**
 - Przykład: Gosta Esping-Andersen za jedną z głównych cech polityki społecznej uznał najpierw dekomodyfikację, a następnie defamilizację, czyli poziom niezależności ekonomicznej jednostki od rynku pracy i rodziny
- W środowisku polityki społecznej są też ekonomiści, dla których **efektywność ekonomiczna jest bardzo ważną wartością**
- **BDP kojarzy się z Miltonem Friedmanem i skrajnie liberalnymi poglądami**

Kontrowersyjność BDP na tle doktryny zabezpieczenia społecznego

- Szeroko rozumiany system zabezpieczenia społecznego składa się z trzech warstw, z których dwie pierwsze mają priorytet: **praca, ubezpieczenie społeczne, zabezpieczenie uzupełniające** (np. pomoc społeczna)
 - Praca daje dochody na zaspokojenie potrzeb bieżących i w przyszłości
 - Ubezpieczenie społeczne zasilane przez składki od wynagrodzeń dodatkowo zabezpiecza poziom życia w razie wystąpienia ryzyk socjalnych
 - Zaopatrzenie i pomoc społeczna uzupełniają luki w systemie praca-ubezpieczenie społeczne
- BDP wydaje się podważać doktrynę zabezpieczenia społecznego
 - Jeżeli każdy ma zapewnione minimum, to zmniejsza się przymus ekonomiczny pracy?
 - Jeżeli każdy ma zapewnione indywidualne minimum, jak uzasadnić obowiązkowe składki na ubezpieczenie chroniące przed ubóstwem w razie ryzyk socjalnych?
 - Jeżeli każdy ma zapewnione minimum, jak uzasadnić warunkową pomoc społeczną?

Wnioski

- BDP (obok gwarancji zatrudnienia) to radykalne rozwiązanie, o którym dyskutuje się w kontekście spodziewanych głębokich zmian rynku pracy podważających system praca-ubezpieczenie społeczne
- Cechy BDP są uwikłane w wiele kontrowersji, które już były dyskutowane w polityce społecznej
- Kontrowersje wokół BDP mają charakter ideologiczny zbliżony do dyskusji między tradycyjnymi socjaldemokratami a skrajnymi liberałami
- BDP wydaje się sprzeczny z utrwaloną już doktryną zabezpieczenia społecznego, gdzie zasada zaopatrzeniowa ma rolę uzupełniającą